

SUMERCE VE AKADCA METİNLERDE RÜYA TÜRLERİ*

DREAM TYPES IN SUMERIAN AND AKKADIAN TEXTS

Ömer KAHYA

Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi,
Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Sumeroloji Anabilim Dalı,
kahyao@ankara.edu.tr

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 20 Şubat 2019
Kabul edildiği tarih: 13 Nisan 2019
Yayınlanma tarihi: 25 Haziran 2019

Article Info

Date submitted: 20 February 2019
Date accepted: 13 April 2019
Date published: 25 June 2019

Anahtar sözcükler

Eski Mezopotamya; Sumerce;
Akadca; Rüya; İnanç

Keywords

Ancient Mesopotamia; Sumerian;
Akkadian; Dream; Religion

Öz

Eski Mezopotamya toplumunun inançları hakkında bilgi veren birincil kaynaklar çivi yazılı belgelerdir. Bu belgeler, III. Binyıl'dan I. Binyıl'a kadar farklı dönemlerde Sumerce ve Akadca olarak yazılmışlar ve Mezopotamya'daki farklı yerleşim yerlerinden çıkarılmışlardır. Konumuzla ilgili bilgi veren kaynaklar içerisinde hem edebi ve mitolojik metinler hem de tarihî metinler/mektuplar bulunmaktadır. Eski Mezopotamya kaynaklarında geçen rüyalar hakkında daha önceki yayınlarda çeşitli sınıflamalar yapılmıştır. Burada söz konusu çalışmalar da dikkate alınarak çivi yazılı belgelerdeki rüya kayıtları incelenecek ve bu rüyaların mevcut türlerden hangisine girdiği tespit edilmeye çalışılacaktır. Ayrıca bu rüyaların içerikleri hakkında bilgi sunulacaktır.

Abstract

Sumerian and Akkadian texts, which were found in several places of Mesopotamia, are primary sources providing information about beliefs of ancient Mesopotamian people. There are both literary and mythological texts as well as historical texts related to the topic. The classification of the ancient Mesopotamian dreams was studied in previous publications about the ancient Mesopotamian dreams. These publications will be taken into consideration and dream records will be examined in this paper. Thus, types of the ancient Mesopotamian dreams will be determined, and additionally information about the content of these dreams will be presented.

DOI: 10.33171/dtcfjournal.2019.59.1.12

Çivi yazılı belgelerde Eski Mezopotamyalıların rüyaları sınıflandırdıklarına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Metinlerde rüyalar, “iyi (*damqu/damiqtu*; SIG₅)” ve “kötü (*lemnu/lemuttu*; HUL)” gibi sıfatlarla nitelendirilse de bunlar kategorize etme amacıyla değil, rüyanın verdiği mesajı veya etkisini anlatmak için kullanılmışlardır. Gelecekle ilgili olumlu haber verenlere “iyi”, olumsuz haber verenlere ise “kötü” denilmiştir. Çalışmamızdaki rüya türleri ise temel olarak Oppenheim tarafından yapılan sınıflandırmaya dayanmaktadır (Oppenheim 184). Bu sınıflamaya göre Eski Mezopotamya rüyaları, iki ana gruptan oluşmaktadır.

* Bu makale Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne sunulacak olan “Çivi Yazılı Kaynaklar Işığında Eski Mezopotamya'da Rüya” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

Bunlar gelecekle ilgili haber veren kehanet rüyaları ve rüya görenin ruhsal-bedensel sağlığı ile ilgili bilgi veren belirti rüyalarıdır. Butler, Oppenheim'ın sembolik rüyalar dediği tür için haklı olarak sembolik haberci rüyalar demek ve haberci rüyaların alt kategorisi olarak değerlendirmektedir (Butler 18). Bu çalışmada ise rüyaları şu şekilde ayırmaktayız:

- İlâhi kaynaklı, gelecek hakkında açık bilgi verenler.
- İlâhi kaynaklı, gelecek hakkında bilgi veren ve izah edilmeye muhtaç sembolik olanlar.
- Tanrılar tarafından verilen talimat, uyarı ve destekleri içerenler. (Çalışmamızda bu rüyalar haberci rüyalar içerisinde değerlendirilecektir.)
- Bir kimse tarafından rüyada görülen ve alâmet olarak değerlendirilenler. (Bu grupta rüyada görülen alâmet ön plandadır. Asur Rüya Kitabı'nda kayıtlı bu alâmetlerin neye işaret ettiği belirtilmiştir. Bu alâmetlerin büyük kısmı gelecekle ilgilidir.)
- Rüya gören kimsenin ruhsal ve bedensel durumu hakkında bilgi veren ve belirti/semptom olarak değerlendirilenler.

Rüya kayıtlarına baktığımızda büyük çoğunluğunun gelecekte haber veren türlere dâhil olduğunu görmekteyiz. Ancak bir mesaj ilettiği halde gelecekle bağlantılı olmayan örnekler de bulunmaktadır. Bunlar tanrılardan gelen uyarı, istek, emir ve cesaretlendirmeleri iletmekte ve bir nevi tanrı-insan iletişimini sağlamaktadırlar. Oppenheim ve Butler bu rüyalar için ayrı bir sınıflama yapmamaktadır. Ancak kanaatimizce ayrı bir tür olarak değerlendirilmese bile gelecekle bağlantılı olmayan örnekleri belirtmek gerekir. Mesela tanrı Ningirsu'nun bir rüya ile Gudea'dan kendisi için Eninnu tapınağını yapmasını istemesi üzerine Gudea tapınağın inşasına başlamıştır (Gudea Silindiri A, Süt. I, st. 17-23; B, Süt. V, st. 18; Edzard 69, 91). Bu durum, gelecekte haber verme yerine rüya aracılığı ile talimatta bulunma şeklinde değerlendirilmelidir. Bu ve buna benzer durumdaki rüyaları da tanrıların istek, uyarı ve cesaretlendirmelerini içerdiği ve dolayısıyla bir mesaj ilettikleri için haberci rüyalar sınıfına dâhil etmeyi uygun görmekteyiz. Dolayısıyla haberci ve sembolik haberci rüyaları, Oppenheim ve Butler gibi sadece gelecekle ilgili görmeyip aynı zamanda tanrıların talep ve beyanlarını aktaran türler olarak da değerlendiriyoruz. Oppenheim'ın çalışmasını yaptığı dönemde rüya ile ilgili Mari mektupları ve bazı Sumerce metinlerin mevcut olmadığını ya da yayınlanmadığını dikkate almak gerekir.

Noegel, Oppenheim'in sınıflandırmasının iyi bir başlangıç olduğunu, fakat ne edebî ve tarihî metinleri ayırdığını ne de her bir rüyanın iki (ya da üç) kategoriden birine kusursuz bir şekilde oturmadığını söylemektedir. Ayrıca bazı sembolik rüyalar yorumu ihtiyaç duymazken, bazı haberci rüyaların yorumlandığını belirtmektedir (Noegel 46). Zgoll de Noegel gibi Oppenheim'in sınıflamasının sorunlu olduğunu ve Mezopotamya rüyaları için uygun olmadığını düşünmektedir. Yazar ayrıca rüya ve rüya anlatılarını daha kolay yönetebilen ve doğrulayabilen bir yaklaşımın gerekliliğine vurgu yapmaktadır (Zgoll, *Traum Und Welterleben...* 93).

İki uzmanın da dile getirdiği gibi Oppenheim'in rüya sınıflamasının eksiklikleri bulunmaktadır. Ancak yerine daha uygun bir tasnif teklifinde de bulunulmamıştır. Noegel'in değindiği edebî ve tarihî belgeleri ayırıştırmak ise rüya sınıflarını belirlemeyi daha da zorlaştıracaktır. Edebî metinlerde yer alan bilgiler yine o dönem rüya anlayışını yansıttığından, tarihî metinlerde geçen rüyalarla birlikte değerlendirilmesinde bir sakınca görmemekteyiz. Ayrıca edebî metinlerdeki rüyaların kurgulanmış olması nedeniyle tarihî metinlerden ayrılması gerektiği düşünülüyorsa tarihî belgelerdeki rüyaların da gerçekten görülüp görülmediğinin tespit edilemeyeceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim rüya anlatımları içerisinde bazılarının uydurularak propaganda amacıyla kullanılmış olmaları muhtemeldir. Dolayısıyla belgelerde aktarılan rüyalar, kurgu da olsa edebî metinlerde de yer alsa rüyalarla ilgili inançları aksettirdikleri için temelde aynı işlevi görmektedirler. Her rüyayı, mevcut türlere net bir şekilde oturtmamaktayız. Bunun nedenlerinden biri, rüya ile ilgili inançların zaman ve mekâna dayalı olarak değişkenlik göstermesidir. Yani konumuz kapsamına giren Sumerce ve Akadaca belgelerin farklı dönem ve coğrafyalarda oluşturulmuş olması, Eski Mezopotamya rüyalarının farklılıklar göstermesine sebep olmaktadır. Haberci rüyaların iletilme biçimi esas alınarak yapılan sınıflama, bu türün genel hatlarını belirlemektedir. Bazı rüya kayıtları, söz konusu türlere tam anlamıyla uygun olmasa da Eski Mezopotamya rüyalarının belirgin özelliklerini ayırt etmesi bakımından Oppenheim tarafından yapılan sınıflama yerindedir. Metin türlerine göre bir ayırıştırma yapılması durumunda ise mevcut sınıflamaya göre daha eksik kalacağı düşünülmektedir.

Haberci Rüyalar

Yukarıda belirtildiği üzere haberci rüyaları, gelecekle ilgili bilgi içeren ya da tanrıların bazı hususlardaki istek, uyarı ve desteklerinin herhangi bir yorumu gerek kalmayacak biçimde aktarıldığı rüyalar şeklinde tanımlamaktayız. İleride

değineceğimiz Mari mektuplarının bazılarında rüyaların içerikleri anlatılmadan sadece verdikleri mesajlar kayda geçirilmiştir. Burada ele alma sebebimiz içeriğini bilemediğimiz bu rüyalarda verilen mesajın açık şekilde aktarılmasıdır. Hangi tür altında değerlendireceğimiz hususunda tereddüt ettiğimiz bazı rüyaları da haber anlaşılır olduğundan yine bu başlık altında ele aldık. Bu türe giren örnekler içerisinde hem edebî hem tarihî hem de tarihî-edebî metinler bulunmaktadır.

Haberci rüya içeren Sumerce metinlerden en eskisi Akbabalar Steli'dir. Er Hanedanlar Dönemi'nden kalma stelin yazıtında Lagaş kralı Eannatum, Umma üzerine sefer yapmadan önce gördüğü rüyada tanrı Ningirsu'dan başarılı olacağına dair teminat almıştır. Böylelikle cesaretlenmiş olan kral sefere çıkmıştır (Akbabalar Steli (E1.9.3.1, Süt. VI-VII; Frayne 130). Bu rüya tanrısal destek ya da cesaretlendirme rüyası olmasının yanında gelecekle de ilişkilidir. İleride gerçekleşecek olan savaşta elde edilecek başarının bir nevi garantisidir. Aşağıdaki metinlerde görüleceği gibi farklı dönemlerden kalma benzer rüyalar bulunmaktadır.

Bir Mari mektubu olan ARM 26.1, 228'de İddiyatum, Nanna-lutil isimli bir kimsenin gördüğü rüyayı, beyi Zimri-Lim'e yazmıştır. Rüyada Nanna-lutil, Zimri-Lim'in Elam'a karşı zafer kazandığını ve Elam kralını öldürdüğünü görmüştür (Durand 468; Heimpel 264). Hasarlı olduğu için rüyanın devamından haberdar değiliz. Sağlam olan kısımlarında herhangi bir tanrı adı geçmemektedir. Bir diğer mektup ARM 26.1, 236, Zimri-Lim'e karısı Şibtu tarafından yazılmıştır ve mektupta Kakka-lidi'nin tanrı İtūr-Mēr'in tapınağında gördüğü rüya anlatılmaktadır. Rüyada kral Zimri-Lim ve yanındaki askerlerin bulunduğu iki mavna, nehri kapatmıştır ve askerler hükümdarlığın yukarı ve aşağı ülkenin Zimri-Lim'e verildiğini haykırmaktadırlar (Durand 477; Heimpel 267). Yine rüyada askeri bir zafer müjdelenmiştir. Muhtemelen kraliçe Şibtu, seferde olan krala endişe etmemesi için bu müjdeleyici rüyayı yazma gereği duymuştur. Rüyada herhangi bir tanrıdan bahsedilmemektedir ancak rüyanın görüldüğü tapınağın tanrısı İtūr-Mēr tarafından gösterildiği düşünülebilir. Bu rüyanın haberci rüya sınıfına alınma nedeni, verilen mesajın herhangi bir izaha muhtaç olmamasıdır.

Asurbanipal'in birçok kitâbesinde anlatılan bir rüyada tanrı Aşşur, Frig kralı Giges'e görünerek Asurbanipal'e tâbi olmasını emretmiş ve böylelikle düşmanlarına galip geleceğini bildirmiştir. Sonrasında Giges, Asurbanipal'a bu rüyayı anlatması için bir haberci göndermiştir (*The Royal Inscriptions of Ashurbanipal...* Prizma A,

Süt. II, st. 97-99).¹ Burada yine bir tanrının bir krala görünmesi söz konusudur fakat bu kez başka ülkenin kralına görünerek talimat vermiştir. Diğer rüya kayıtlarında böyle bir örnekle karşılaşmamaktayız. Tanrı Aşşur, yabancı bir ülkenin kralını Asurbanipal'e boyun eğdirerek onu desteklemektedir.

Asurbanipal'in hükümdarlık döneminde kendi ağabeyi Šamaš-šuma-ukīn Babil'de yerel yöneticiydi. Šamaš-šuma-ukīn'in başka şehirlerle anlaşarak Asurbanipal'e karşı isyan ettiği zamanda bir genç rüyasında ay tanrısı Sin'i görmüştür. Tanrı Sin, Asurbanipal'e karşı başkaldıranları çeşitli yollarla öldüreceğini bildirmiştir. Rüwayı gören genç, tanrı Sin'in sözlerini duyduğunu ve güvendiğini söylemektedir (*The Royal Inscriptions of Ashurbanipal...*; Prizma A, Süt. III, st. 118-127). Bir başka kitâbesinde Asurbanipal, tanrıça İstar'a başvurduğu gün bir kâhinin (*šabrû*) rüya gördüğünü ve kendisine anlattığını dile getirmektedir. Rüyada İstar ile Asurbanipal'in karşılıklı konuşmaları yer almaktadır. Tanrıça İstar, Asurbanipal'e düşmanlarını perişan edeceğini söylemekte ve öfkeyle Elam kralı Teuman'a yönelmektedir (*The Royal Inscriptions of Ashurbanipal...*; Prizma B, Süt. V, st. 45-72). Bu iki rüyada tanrı Sin ve tanrıça İstar'ın Asurbanipal'i cesaretlendirmek için başkalarının rüyalarına girdiklerini ve onlar üzerinden krala mesaj gönderdiklerini görüyoruz. Şimdi bahsedeceğimiz rüya ise diğerlerinden farklı olarak bir kişi yerine birçok asker tarafından görülmesi bakımından dikkat çekicidir. Toplu şekilde aynı rüyanın görüldüğünden bahseden başka bir kayıt yoktur. Elam kralı Ummanaldašu'ya (III. Humban-haltaš) karşı harekete geçtiği zaman, askerleri bir nehri muhtemelen hırçın olduğu için geçememişler ve gece rüyalarında tanrıça İstar'ın "*Ben kendi ellerimle yarattığım Asurbanipal'in önünde gideceğim*" demesi üzerine cesaretlenmiş ve nehri geçmişlerdir (*The Royal Inscriptions of Ashurbanipal...*; Prizma A, Süt. V, st. 95-103). Babil kralı Nabonid, bir silindir kitâbesinde kendisinin ve diğer insanların gördüğü rüyalarda tanrı Šamaš'ın kendisini Ebabbar tapınağını yenilemesi için görevlendirdiğini belirtmektedir (Schaudig 462). Burada aynı rüyanın eş zamanlı olarak görülüp görülmediği belirsizdir ancak aynı konuyla ilgili olduğu açıktır.

Nabonid bir stelinde, rüyasında Babil'in eski krallarından Nabukadnezar ve bir saray görevlisinin karşılıklı konuşmalarını gördüğünden bahsetmektedir. Görevli, Nabukadnezar'a Nabonid ile konuşmasını ve Nabonid'in gördüğü rüyayı kendisine anlatacağını söylemektedir. Nabukadnezar'ın Nabonid'e rüyasını sorması

¹ Prizma B, Prizma D, Prizma F, Prizma Kh, İstar Tapınağı Yazıtı ve Büyük Mısır Tableti gibi farklı belgelerde de aynı rüya anlatılmaktadır.

üzerine kral Büyük Yıldız (Jüpiter), Ay (Sin) ve Marduk'u seyrettiğini ve onların kendisini ismiyle çağırdıklarını anlatmaktadır (Schaudig 525). Burada büyük tanrıların desteğinin alındığı vurgulanmıştır.

Yukarıda değindiğimiz rüyalar, tanrıların krallara verdiği destek ve zafer teminatlarıyla ilgiliydi. Şimdi ise tanrılardan gelen talimatlar ve uyarılar hakkındaki rüyalardan bahsedeceğiz. Bir tanrının talimat verdiği en eski rüya, Gudea Silindiri A'da geçmektedir. Kitâbenin ilk kısmında, daha sonra ayrıntılarıyla aktarılacak olan rüyayla bağlantılı olarak bilgi verilmektedir. Rüyada tanrı Ningirsu'nun Gudea'ya tapınağının inşasını gösterdiği fakat kralın bunu anlamadığı ve bunun üzerine annesi Nanşe'ye danıştığı belirtilmektedir (Gudea Silindiri A, Süt. I, st. 17-23; Edzard 69). Bu rüyayı Gudea'nın anlayamama nedeni, sembolik olmasıdır ve bir sonraki başlık altında incelenecektir. Gudea, bir diğer rüyasında ise tanrı Ningirsu ile konuşmaktadır. Tanrı Ningirsu, kendini tanıttığı uzun kısımdan sonra krala tapınağının inşasına başladığı zaman ülkesine bolluk bereket vereceğini ve böylelikle refah içerisinde yaşayacaklarını bildirmektedir (Gudea Silindiri A, Süt. XI-XII; Edzard 75). Burada Ningirsu konuşmakta ve Gudea sadece dinlemektedir. Tapınak inşasıyla ya da yenilenmesiyle ilgili Nabonid'in de gördüğü rüyalar bulunmaktadır. Birçok kitâbesinde farklı tapınakların inşalarıyla ilgili tanrı Marduk, Şamaş, Sin ve tanrıça Annunitum'dan talimatlar almıştır. Hatta Nabonid'in gördüğü tanrı Sin'in Ehulhul tapınağının inşa edilmesi talimatını annesi Adad-guppi de rüyasında görmüştür (Schaudig 436, 465, 496, 511).

Bir tanrının talebini içeren bir diğer rüya ile Lugalbanda Mağarada isimli edebî metinde karşılaşmaktayız. Uruk kralı Enmerkar yanına aldığı sekiz yiğitle birlikte Aratta'ya sefere çıkmıştır. Bu sekiz askerden biri olan Lugalbanda yolda hastalanmış ve bir mağaraya sığınmıştır. Hastalıktan kurtulan kahramana rüya tanrısı Zangara görünmüş ve ondan bir takım hayvanları avlayıp kurban olarak sunmasını istemiştir (Black ve diğerleri 1.8.2.1, st. 348-362; Vanstiphout 122-125). Rüyanın ardından Lugalbanda istenilen kurbanları avlayarak takdim eder ve yapılan sunular An, Enlil, Enki ve Ninhursag tarafından yenilir. Lugalbanda'dan iyileşmesinin karşılığında bu kurbanları sunması istenmiş olabilir.

Tanrıların rüyalarda kurban dışında başka şeyler istediğine dair örnekler de bulunmaktadır. Eski Babil krallarından Ammiditana'nın on ikinci yılı, *"onun (kralın) é.nam.ti.la tapınağına bir rüyada yapması emredilen, dua eder vaziyetteki bir heykelini (adak sunusu olarak) getirdiği yıl"* olarak adlandırılmıştır. Aynı şekilde Yeni Babil kralı Nabonid'den tanrı Sin'in bir hançer istediğini, kalsedon taşından bir

boncuk üzerinde yer alan “*Babil kralı Nabonid’den rüyada istediği, tanrıların kralı Sin’in talebi olan bir hançer*” şeklindeki yazıdan öğrenmekteyiz (Oppenheim 192).

Zimri-Lim’e kızı Šimatum, gönderdiği ARM 26.1, 239 numaralı mektupta gördüğü bir rüyayı anlatmaktadır. Rüyada bir adam Šimatum’a, Tepahum isimli kadının küçük kızının Tagid-nawe olarak isimlendirilmesini söylemektedir (Durand 480; Heimpel 268). Çivi yazılı belgeler içerisinde yeni doğan bir çocuğa isim verilmesiyle ilgili olarak başka bir kayıt bulunmamaktadır. Buradaki talimat, tanrı yerine bir adam tarafından verilmektedir.

Zunana isimli bir kadın ARM 26.1, 232 numaralı mektupta Zimri-Lim’e, Ganibatun şehrine gönderdiği ve orada kaçırılan kızı ya da hizmetçisi Kittum-šimhiya ile ilgili gördüğü rüyayı yazmıştır. Anlaşılan kaçırılan kız Zimri-Lim’in elindedir ve kral kızı bırakacağını söylemesine rağmen daha sonra fikrini değiştirmiştir. Zunana, rüyasında tanrı Dagan ile bu konu hakkında karşılıklı konuşmaktadır ve tanrı Dagan Zimri-Lim’in elinden kendisi almadıkça kimsenin kızını/hizmetçisini serbest bırakamayacağını söylemektedir. Zunana mektubun sonunda tanrı Dagan’ın emri doğrultusunda Zimri-Lim’in kızı bırakması gerektiğini yazmıştır (Durand 471; Heimpel 265). Bu kez bir tanrının krala verdiği talimat, mağdur olan bir kimsenin sorununu gidermek adınadır. Zunana, kızı ya da kölesi olan Kittum-šimhiya’yı geri alabilmek için böyle bir rüya gördüğünü iddia etmiş olabilir.

Asarhaddon’un memurlarından Mār-İssar tarafından krala hitaben yazılan SAA 10, 361 numaralı mektupta, rüyasında tanrı Bel’in (Marduk) kendisine, Asur’da daha mutlu olacağını söylediğini bildirmektedir. Mār-İssar tanrı Bel’e bunu kimin sağlayacağını sorduğunda “*Elim elinde olacak.*” şeklinde cevap vermektedir (Parpola 297-298). Rüya gören kimse, Marduk ile karşılıklı konuşmakta ve Asur’a geri dönmek için Marduk’un desteğini almaktadır.

ARM 26.1, 237 numaralı mektupta bir esrik kadın kâhin, (*muhhūtu*) tanrıça Annunitum’un tapınağında gördüğü rüyanın ardından Zimri-Lim’in sefere gitmemesi ve Mari’de durması gerektiğini söylemektedir (Durand 478; Heimpel 267-268). Rüyanın kendisinden ziyade içerdiği mesaj aktarılmıştır. Mesaj açık olduğu ve rüyanın içeriği bilinmediği için bu kısımda değerlendirmeyi uygun görmekteyiz.

Zimri-Lim’e annesi Addu-dūri tarafından gönderilen mektup ARM 26.1, 227’de, kırık olduğu için adı okunamayan bir kadının rüyasında gördükleri anlatılmaktadır. Kadın rüyasında normalde ölmüş olan iki esrik kâhinin (*muhhū*)

yaşadığını ve onların tanrı Abba'nın yanına girerek "Doğmamış çocuklarınızın sağlığı için söyleyiniz ve Zimri-Lim sağlık hasadı (ebūr šulmim) yapsın!" dediklerini görmüştür (Durand 467-468; Heimpel 264). Sağlık hasadı ile ne kastedildiğini bilemiyoruz. Fakat doğmamış çocuklarınızın sağlığı için denilmesi, haberin Zimri-Lim'e ulaştırılmasının elzem olduğunu göstermektedir.

İtur-Asdu isimli bir kimse, Zimri-Lim'e yazdığı mektup ARM 26.1, 233'te Malik-Dagan'ın kendisine gelip tanrı Dagan ile ilgili rüyasını anlattığını söylemektedir. Tanrı Dagan, Malik-Dagan'a Zimri-Lim ile Yasim oğulları arasında barış yapılıp yapılmadığını sormakta ve Zimri-Lim'in kendisine habercilerini göndermediğinden yakınmaktadır. Ardından Zimri-Lim'in habercileri vasıtasıyla devamlı olarak gelişmeleri kendisine rapor etmesini istemiş ve bu talebini bildirmesi için Malik-Dagan'ı görevlendirmiştir (Durand 473; Heimpel 266).

ARM 26.1, 234 numaralı mektupta ise Terqa şehrinin yöneticisi Kibri-Dagan, başkası tarafından görülen bir rüyayı anlatmaktadır. Rüyada adını metinden öğrenemediğimiz bir tanrı, hasarlı bir ev ya da tapınağın onarılmasını istememektedir. Hatta bu tanrı, söz konusu evin/tapınağın onarılması durumunda onu nehre batıracağını da bildirmektedir (Durand 476; Heimpel 266). Rüyayı gören kimse, rüyayı ilk gördüğü gün anlatmaz fakat ertesi gün tekrar görür. Bir diğer dikkat çeken husus, rüyayı görenin o günden sonra hastalanmış olmasıdır. Muhtemelen bu hastalığa gördüğü rüya neden olmuştur.

Kibri-Dagan'nın yazdığı bir diğer mektup ARM 26.1, 235'te aktarılan rüyada Ahum isimli bir adam, düşman ordusunun Mari, Terqa ve Saggarātum gibi büyük şehirlere girip bazı saldırılarda bulduklarını ve Zimri-Lim'in kalesinde oturduklarını görmüştür (Durand 477; Heimpel 267). Ahum, Kibri-Dagan'dan anlattıklarını krala yazmasını istemiştir. Burada yine memleket meselesiyle ilgili bir rüyanın unvanı belirtilmeyen bir kimse tarafından görülmesi örneğiyle karşılaşmaktayız. Rüyada görülenler açıktır ve gerçekleşme ihtimaline karşı krala bildirilmektedir.

Addu-dūri'nin oğlu Zimri-Lim'e gönderdiği ARM 26.1, 238 numaralı mektupta, tanrı İtur-Mēr'in rahibi İddin-ili'nin rüyasında tanrıça Bēlet-biri'yi gördüğü ve tanrıçanın kralın kendisini korumasını söylediği yazılmıştır (Durand 479-480; Heimpel 268). Tanrıça, kralı bir rahip aracılığıyla uyarmaktadır.

Akad'ın Laneti olarak bilinen Sumerce edebî metinde, Enlil'in tanrıça İnanna için Akad'da bir tapınak yapılmasına izin vermemesi üzerine tanrıça şehri terk etmiştir. Bunun üzerine tanrılar Akad'a karşı lütuflarını geri çekerler. Sonrasında Akad kralı Narām-Sin, rüyasında şehrinin artık bir iyilik görmeyeceğini ve geleceğinin kötü olduğunu görmüştür (Cooper 5, 55; Black ve diğerleri 2.1.5 st. 83-93). Narām-Sin'in ağzından anlatılmasa da rüyanın içeriği aktarılmaktadır ve verilmek istenen mesaj açıktır. Burada bir tanrıçanın desteğinin kaybedilmesinin olumsuzluklara neden olduğunu görmekteyiz. Rüyada bir tanrı veya tanrıçanın görüldüğünden bahsedilmemekte ve diğer örneklerin aksine bu kez kral ülkesinin geleceğiyle ilgili durumu bizzat kendisi görmektedir. Narām-Sin, rüyanın etkisinden yedi sene çıkamamıştır. Bir tanrı ya da tanrıçanın koruduğu şehri terk etmesi ile ileride detaylarından bahsedeceğimiz bir kimsenin kişisel tanrı ya da tanrıçasının ondan uzaklaşması benzer şekilde kötü sonuçlara neden olmaktadır.

Gilgameş'in Ölümü adlı Sümerce metinde, hastalanmış olan Gilgameş'in ölüm yatağında iken gördüğü bir rüya anlatılmaktadır. Tanrı Nudimmud (Enki),² ona bir rüya göstermiş ve Gilgameş rüyada tanrılar meclisine gelmiştir. Tanrılar, Gilgameş'e hayatı boyunca yaptığı başarılarından bahsetmektedirler. Bir kaç satırlık kırıgın ardından "*Şimdi, Gilgameş bunun gibi alıp götürülemez*" (Cavigneaux ve Al-Rawi 56) denilmektedir. Anlaşılan Gilgameş'in sıradan bir insan olmadığı vurgulanarak ölüp ölmemesi hususu tartışılmaktadır. Fakat Enki, tufan hikâyesinin kahramanı Ziusudra'ya sonsuz yaşam verdikten sonra An ve Enlil'in kendisine, insanlara sonsuz yaşam vermemesi için yemin ettirdiklerini hatırlatır. Sonunda Enki, Gilgameş'in ölmesine fakat ölümler diyarında Ningişzida ve Dumuzi gibi büyük tanrılardan sayılmasına karar verir. Ardından Gilgameş, rüyadan ürkererek uyanmaktadır (Cavigneaux ve Al-Rawi 56-58; George, *The Epic of Gilgamesh...* 198). Enki tarafından gösterilen bu rüyada Gilgameş, büyük tanrıların meclisine gelmektedir. Bu kısım iki farklı şekilde değerlendirilebilir. İlki, tanrılar ölüm döşesindeki Gilgameş hakkında hüküm verirken Enki, onu rüya vasıtasıyla toplantıya getirmiştir ve eğer böyle değerlendirilirse bir durugörü³ rüyası örneği olarak kabul edilebilir. Diğerisi ise daha önce mecliste alınmış karar, Gilgameş'e rüya vasıtasıyla bildirilmektedir. Tanrıların kendi aralarındaki konuşmaları ve

² Metni oluşturan parçalar hasarlı olduğundan rüyayı gösteren tanrının adını sadece, Meturan versiyonuna ait bir parçadan (Black ve diğerleri 1.8.1.3, Meturan, Parça F, st. 100) öğrenmekteyiz.

³ Durugörü rüyalarda, bir kimsenin ruhu bedeninden ayrılarak uzak yerlere gidebilir ve oradaki olayları gerçek/eş zamanlı olarak görebilir bkz. (Krippner, Bogzaran ve de Carvalho 107).

Gilgameş'e hitaben söyledikleri, ilk düşünceyi destekler niteliktedir. Haberci rüyalar içerisinde ölüm bildiren tek kayıttır.

Gigameş Destanı'nda yer alan rüyalardan sonuncusu olan Utnapiştım'ın gördüğü rüya, tanrı Ea'nın Utnapiştım'e verdiği talimatı ve ileride gerçekleşecek felâketi açık şekilde haber verir. Gilgameş'in tanrıların toplantısına nasıl katıldığını ve ebedi yaşamı nasıl bulduğunu sorması üzerine Utnapiştım, tanrı Ea'nın yemin etmesine rağmen kendisine büyük tanrıların tufan yapma kararını duyurduğunu anlatır. Fakat burada haberin rüya aracılığıyla verildiğinden bahsedilmez. Metnin devam eden satırlarında Utnapiştım'ın tufandan kurtulduğunu gören tanrı Enlil, öfkelenerek İgigi tanrılarına hiç kimsenin bu yıkımdan kurtulmaması gerektiğini söylemektedir. Tanrı Ninurta bu durum için Ea'yı suçlar ve o da Atra-hasıs'e (yani Utnapiştım'e) bir rüya gösterdiğini ve böylelikle büyük tanrıların sırrını öğrendiğini bildirir (George, *The Babylonian Gilgamesh Epic...* 715-717). Ea'nın bu beyanından, Utnapiştım'ın Gilgameş'e anlattığı şeylerin kendisine rüyada bildirildiğini öğreniyoruz. Rüyaya tekrar dönecek olursak Ea saz kulübeye seslenerek, Ubartutu'nun oğlu Utnapiştım'e evini parçalayıp bir gemi yapmasını, malı mülkü terk etmesini ve bütün yaşayan varlıkları gemiye toplamasını söylemektedir. Utnapiştım, Ea'ya dediklerini yerine getireceğini fakat halka ne diyeceğini sormaktadır. Ea, Enlil'in kendisinden nefret ettiğini ve bu sebeple Apsû'ya inerek orada kendisi (Ea) ile yaşayacağını söylemesini tembihler (George, *The Babylonian Gilgamesh Epic...* 705). Rüya, gelecekte gerçekleşecek bir felâketin haberini vermekte ve aynı zamanda Utnapiştım'ın bundan kurtulabilmesi için gemi yapması talimatını içermektedir. Bu rüya bir tanrının bir kralla (Şuruppak kralı) karşılıklı konuşmasına bir diğer örnektir. Atra-hasıs Destanı'nın tufanla ilgili kısmında, Gilgameş Destanı'ndaki anlatıma benzer şekilde Ea, Atra-hasıs'e gemi yapmasını ve yaşamı kurtarması gerektiğini söylemektedir. Fakat Ea, bunları rüyada değil Atra-hasıs'in kırık kısımda olduğu için içeriğini bilemediğimiz rüyasının anlamını sorması üzerine dile getirmektedir (Lambert ve Millard 88-89). Sumerce Tufan Hikâyesi'nde rüya ile ilgili ifade "*Rüya olmayan bir şey görüldü/çıktı ve konuştu*" şeklinde değerlendirildiğinden burada anlatılanların rüya içerisinde olmadığı düşünülmekteydi. Fakat Zgoll tarafından bu kısım "*(Henüz) var olmamış bir şey (olan) rüyayı meydana getirmek için...*" olarak çevrilmektedir ve Sumerce Tufan Hikâyesi'nin yayınlanmamış bir versiyonuna ait rüyayla ilgili satırların teklif ettiği tercümeyle teyit ettiğini belirtmektedir (Zgoll, "The Creation of the First..." 158). Yazarın teklifi akla yatkın görünmektedir ve böylelikle Sumerce tufan anlatısıyla Akadca anlatılar, tufanın rüyada haber verilmesi noktasında paralellik

göstermektedir. Sumerce metinde tanrı Enki, Ziusudra'ya bir duvarın ardından gerçekleşecek felâketi açık şekilde bildirmektedir (Civil 142-143).

Haberci rüyaların geneline baktığımızda büyük çoğunluğu kral ve şehirleri ya da ülkeleri ile ilgilidir. Bir tanrı rüyada kralın düşmana karşı zafer kazanacağını ya da kendisinin onu desteklediğini bildirmektedirler. Memleketlerinin gelecekte refah içinde olacağı ya da kötü günler geçireceği yine krallara gösterilmektedir. Eannatum dışında, kralların düşman karşısında zafer kazanacağına dair rüyaları başkaları görmüştür. Zimri-Lim'e gönderilen Elam'a üstün geleceği ya da aşağı ve yukarı memleketin kralı olacağı hususundaki rüyalar, unvanları belirtilmeyen kişiler tarafından görülmüş ve mektup aracılığıyla bildirilmiştir. Nitekim Asurbanipal'in kitâbelerinde geçen rüyaları bir genç adam, bir kâhin (*šabrû*) ve yabancı bir ülkenin kralı (Giges) görmüştür. Aslında Asurbanipal kitâbelerinde "*rüyalarım olumlu*" demektedir fakat içeriklerini anlatmamaktadır. Toplu rüya görmeye dair tek kayıt, Asurbanipal'in kitâbelerinde anlatılmaktadır ve orada askerlerin hepsi tanrıça İstar'ı görmüştür. Nabonid'in Ebabbar'ı inşa etmesiyle ilgili başka insanların da rüya görmesi ile askerlerin aynı gece ve aynı rüyayı görmeleri farklıdır.

Kralların gördüğü rüyalarda tanrılar konuşmakta ve krallar da yalnızca dinlemektedir. Aksi bir durumu, sadece tufan anlatısında Utnapiştim'in Ea (Enki) ile yaptığı karşılıklı konuşmada görmekteyiz. Yine bir rüya kaydında Asurbanipal tanrıça İstar ile konuşmaktadır fakat bu rüya bir kâhine aittir. Utnapiştim'in gördüğü tufanı bildiren rüya dışında kötü haber veren rüyalardan biri, ülkesinin kötü geleceğiyle ilgili Narâm-Sin'in gördüğü ve diğeri tanrılar meclisinde yapılan ölümü hakkındaki konuşmaları dinlediği Gilgameş'in gördüğü rüyadır.

Tanrılarla yapılan karşılıklı konuşmalar ile kral dışındaki insanların rüyalarında daha çok karşılaşmaktayız. Mari mektuplarında geçen karşılıklı konuşmalardan biri, Zunana ile tanrı Dagan arasında geçmektedir ve Zunana'nın kızı/kölesi hakkındadır. Diğesinde ise Malik-Dagan, tanrı Dagan'ın sorularına yanıt vermektedir. Tanrı Dagan, kralın kendisine rapor vermesi hakkındaki talimatını Malik-Dagan'dan iletmesini ister. Asarhaddon'un memurlarından Mâr-İssar'ın tanrı Bêl ile kendisi hakkında yaptığı konuşmayı içeren rüya da bir diğeridir.

Tanrılarının isteklerini aktardıkları rüyalarda, bir tanrının (Ningirsu) kendisi için bir tapınak ya da başka bir tanrının (Zangara) kurban sunuları talep ettiğini görmekteyiz. Hatta yukarıda değindiğimiz ARM 26.1, 234 numaralı Mari mektubunda ismini bilemediğimiz bir tanrı, rüya aracılığı ile istemediği bir durumu dile getirmekte ve aksinin yapılması için tehdit etmektedir.

Mari mektuplarında kralların başkaları üzerinden uyarıldığını görmekteyiz. Bunlar, Zimri-Lim'in kendisini koruması ve sefere çıkmaması gerektiğini bildirmektedir. Bu rüyalarda bir tanrı yoktur ama biri tanrıça Annunitum'un tapınağında, diğeri ise tanrıça Bēlet-Biri'nin tapınağında görülmüştür. Hasarlı bir mektuptaki rüyada, kralın düşmanları çeşitli şehirleri ve kralın kalesini ele geçirmektedir. Diğeri uyarı ise Zimri-Lim'in "sağlık hasadı" yapması gerektiğine dairdir. Rüeyayı gören kadın bu uyarıyı ölmüş olan iki esrik kâhinin yaptığını söylemektedir. Tanrılar dışında bir kimsenin rüyada görünerek bir şeyler istemesi ile yine bir Mari metninde karşılaşmaktayız. Burada bir adam Zimri-Lim'in kızına sarayda müzisyenlik yapan Tepahum isimli kadının küçük kızının adının Tagid-nawe olmasını söylemiştir. Tanrılar dışında birilerinin rüyada görünüp uyarı ve talimatlarda bulunması ile diğeri dönemlerde karşılaşmamaktayız.

Sembolik Haberci Rüyalar

Sembolik haberci kategorisine dâhil ettiğimiz rüyalar, içerdikleri mesajı açık bir şekilde ifade etmezler. Bu rüyaların çoğu, anlaşılması için yoruma muhtaçtır ve metinlerde çoğu kez yorumlama işini yapan, bir tanrı ya da tanrıçadır. Bazılarının verdiği mesaj, rüyayı gören kimse tarafından bir başkasına ihtiyaç duymadan anlaşılmaktadır. Elimizdeki sembolik türdeki örneklerin neredeyse tamamı edebî ve mitolojik metinlerde geçmektedir.

Lagaš beyi Gudea'nın gördüğü rüyalardan tanrı Ningirsu'nun konuştuğu ve tapınağının inşasıyla birlikte memlekete gelecek bereket ve bolluktan bahsettiği rüya, herhangi bir izah gerektirmediğinden bir önceki başlıkta ele alınmıştır. Fakat diğeri rüyası, Gudea tarafından anlaşılammış ve "annem" şeklinde hitap ettiği tanrıça Nanše'den rüyasının ne anlama geldiğini öğrenebilmek için yardım istemiştir. Gudea, tanrıçaya "*Sen tarlar içerisinde rüyaları yorumlayansın...*" (Black ve diğeri 2.1.7, Gudea Silindir A, st. 99; Edzards 71) demektedir. Tanrıçaya başvurma nedeni, rüya tâbir edebilme özelliğinden kaynaklanıyor olmalıdır. Gudea, rüyasında ihtişamlı bir adamın olduğunu ve onun kendisine evinin inşasından bahsettiğini fakat ne kastettiğini anlayamadığını söylemektedir. Sonra rüyada gün ışığı, Gudea için yükselmiştir ve elinde gümüş tablet kalemi tutan bir kadın görünmektedir. Gudea elinde lapis lazuli tablet tutan ve savaşçı olarak nitelediği birinin tapınağın planını çizdiğinden ve bir ağaçtaki kuşlardan bahsetmektedir. Rüyanın sonunda efendim (Iugal) dediği bir kimsenin yanında duran eşeğin yeri eşelediğini bildirmektedir. Tanrıça Nanše, rüyada gördüğü her şeyi ona açıklar ve ihtişamlı olan adamın tanrı Ningirsu olduğunu ve tapınağı Eninnu'nun inşasını ima

ettiğini söylemektedir. Tanrıçanın anlattığına göre bey için doğan güneş kişisel tanrısı Ningișzida, elinde gümüş bir tablet kamışı tutan kadın Nanše'nin kız kardeşi tanrıça Nidaba ve tapınağın planını çizen kişi tanrı Nindub'tur. Ağaçtaki kuşlar, tapınağı inşa ederken Gudea'nın gözüne uyku girmeyeceğini göstermektedir. Tanrıça, rüyanın sonunda yeri eșeleyen eșeğin de Gudea'yı temsil ettiğini söylemektedir (Edzard 71-73; Black ve diğeri 2.1.7, st. 93-151). Gudea, görünüşe göre tapınağına gidip bir takım kurbanlar takdim ettikten sonra yardımını istediğı tanrıça Nanše'den bu rüya yorumunu kendisiyle bizzat konuşarak almıştır. Nanše ile yaptığı karşılıklı konuşmanın aksine iki rüyada da Gudea hiç konuşmamaktadır.

Dumuzi'nin Rüyası isimli mitte çoban tanrı Dumuzi, gördüğü rüyayı kız kardeşi tanrıça Geștinanna'ya anlatmaktadır. Rüyada sazlar yolunmuş, bir kamış başını sallamış, ikiz kamışlardan biri ayrılmış, ormandaki ağaçlar kökünden sökülmüş, korunun üzerine su dökülmüş, içme kabı asılı olduğı yerden düşmüş ve çobandegneğı kaybolmuştur. Devamında vahși bir kuş koyun ağılından bir kuzu götürmüş, bir şahin çitten bir serçe kapmış, keçiler sakallarını yerlere sürtmüş, koyunlar yerleri eșelemiş, yayıklar ve içme kapları yere düşmüştür. Sonunda Dumuzi'nin ölü olduğı ve koyun ağılının harabeye döndüğü söylenmektedir (Alster 55-57; Black ve diğeri 1.4.3, st. 26-40). Sembolik de olsa rüyanın olumsuz olduğı tahmin edilebilmektedir. Sonraki satırlarda kız kardeşi Geștinanna görülen her bir sahneyi yorumlamaktadır. Rüyanın yorumu ile burada özetlediğimiz sembolik içeriğı arasındaki uyumun üzerinde ileride duracağız. Buradaki ayırt edici özellik rüyayı görenin bir tanrı olmasıdır. Diğeri kayıtlarda benzer bir örnek ile karşılaşmamaktayız. Rüyanın Dumuzi'ye bir tanrı tarafından gönderildiğine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. İnsanlara rüyaları gönderen tanrılardır fakat bir tanrı söz konusu olduğunda bu durumun geçerli olup olmadığını bilemiyoruz. Ancak bir tanrı da olsa Dumuzi, "rüyaların alâmetini bilen" şeklinde nitelendirdiğı kız kardeşi Geștinanna'nın yorumu olmadan rüyanın mesajını anlayamamaktadır.

"Sargon ve Ur-Zababa" olarak isimlendirilen metin, Kiș kralı Ur-Zababa ve sâkisi Sargon'un rüyalarını içermektedir. Metinde Ur-Zababa'nın rüyasının içeriğı anlatılmaz fakat kral, gördüğü rüyadan dolayı endişelenmektedir. Sonra bir gün Sargon uykusunda bir rüya görür ve rüyada tanrıça İnanna, Ur-Zababa'yı kanlı bir nehirde boğmaktadır. Kral Ur-Zababa Sargon'un rüya gördüğü esnada inlediğine şahit olur ve ona gece bir rüya görüp görmediğini sormaktadır. Sargon bir rüya gördüğünü ve boyu gökleri kadar eni yerler kadar olan bir genç kadının Ur-Zababa'yı kendisi için boğduğunu anlatmıştır. Bunun üzerine kral korkar ve

Sargon'dan kurtulmak için bir plan yapar (Cooper ve Heimpel 76-77). Rüya'da görülenlerin gerçekleşip gerçekleşmediğini, bu edebî metni oluşturan parçaların hasarlı olması nedeniyle bilemiyoruz. Ancak bir tanrının bizzat bir kralı nehirden boğması beklenmez. Rüyanın mesajı anlaşılır niteliktedir ancak haberci rüyalar gibi gerçekleşecek olayları direk aktarmamaktadır. Diğer belgelerdeki tarihî bilgilerle birlikte tanrıça İnanna'nın desteğini Ur-Zababa'dan çekeceği ve Sargon'u onun yerine kral yapacağı kestirilebilmektedir. Ur-Zababa'nın kendi gördüğü ve içeriğini bilemediğimiz rüyasıyla Sargon'un rüyası muhtemelen uyumludur. Çünkü Sargon'un rüyası gibi kendi gördüğü rüya da kralı oldukça korkutmuştur.

Ayala isimli bir kadının gördüğü rüyanın kaydedildiği Mari metni ARM 26.1, 229'da Şehrulu bir kadın ile Marili bir kadının tanrıça Annunitum tapınağının kapısında tartıştığı ve Şehrulu kadının diğerine *"Eşyalarımı geri ver ya da sen otur ya da ben oturayım!"* dediği belirtilmektedir (Durand 468-469; Heimpel 265). Rüyanın neye işaret ettiği veya nasıl yorumlanması gerektiği hakkında bir şey yazmamaktadır. Diğer bir mektup ARM 26.1, 237'de Addu-düri, Zimri-Lim'e daha önce anlatacağı rüya gibi bir rüya görmediğini söylemektedir. Rüyasında tanrıça Bēlet-Ekallim'in tapınağına girmektedir ve tapınakta Bēlet-Ekallim ve onun huzurunda duran heykeller yoktur. Bu rüyanın üzerine ağıladığını belirten Addu-düri, bir başka rüya daha görmüştür. Rüyasında Tanrıça Eštar Bišra'nın rahibi Dādā, Bēlet-Ekallim'in kapısında duruyorken *"Bana dön Dagan! Bana dön Dagan"* şeklinde bağırılmaktadır (Durand 478-479; Heimpel 267). İki rüyanın da yorumu bulunmamaktadır ve sadece rapor edilmişlerdir.

Diğer sembolik rüyalar, Gilgameş Destan'ında geçmektedir. Bunların büyük çoğunluğu Gilgameş'in Enkidu ve Huwawa hakkında gördüğü rüyalarıdır. Diğerleri ise Enkidu ve tufan hikâyesinin kahramanı Utnapištim'e aittir. Utnapištim'in rüyası, Ea tarafından gemi yapılmasına dair talimatı içerir ve sembolik değildir. Diğerleri sembolik kategorisine girmektedir ve rüyaların ardından "annem" dediği tanrıça Ninsun ya da Enkidu, yorum yaparak rüyaların verdiği mesajı açıklamaktadır.

Enkidu'ya Gilgameş hakkında bilgi veren Šamhat, Gilgameş'in onunla ilgili gördüğü rüyaları anlatmaktadır. Bunlardan Gilgameş'in annesi tanrıça Ninsun'a anlattığı ilk rüyasında, göğün yıldızlarını gördüğünü ve gökten (herhalde bir yıldızın) üzerine düştüğünü söylemektedir. Gilgameş onu kaldırıp yuvarlamaya çalışsa da başarılı olamaz. Uruk halkı toplanır ve erkekler düşen nesnenin ayaklarını öpmektedirler. Ardından Gilgameş de onu okşar, kucaklar ve kaldırır

annesinin ayaklarının dibine koyar. Gilgameş, tanrıça Ninsun'a "onu benim dengim yaptın" demektedir (George, *The Babylonian Gilgamesh Epic...* 553). Tanrıçanın daha sonra yaptığı izahtan onun Enkidu olduğu anlaşılmaktadır. Hemen arkasından gördüğü ikinci rüya yer almaktadır. Gilgameş gördüğü rüyayı yine annesine anlatmaktadır. Uruk'un bir sokağında yerde yatan bir baltanın etrafında yine Uruk'un sakinleri toplanmıştır. İlk rüyadan farklı olan sadece baltadır ve diğer kısımlar neredeyse birebir tekrar etmektedir (George, *The Babylonian Gilgamesh Epic...* 555).

Enkidu'nun gelişini haber verenlerin ardından gördüğü bir rüyanın Huwawa/Humbaba ile ilgili olduğunu, daha sonra Enkidu'nun yaptığı yorumdan öğreniyoruz. Rüyada Gilgameş bir dağa dayanır ve dağ üzerine çöker. Korku içerisindeki Gilgameş'in kollarına bir parlaklık güç verir ve krali giyimli bir kimse onu kolundan tutup dışarı çıkarmaktadır.⁴ Enkidu bu kişinin tanrı Şamaş olduğunu ve içerik olumsuz gibi görünse de olumlu olduğunu söylemektedir.

Gilgameş'in bir diğer rüyasında ise tanrı Adad gürlemekte ve ardından gündüz geceye dönmektedir. Bir yıldırım çakmış ve bir yangın başlamıştır. Gilgameş alevlerin yükseldiğini, Adad'ın sesinden dolayı yorgun düştüğünü ve karanlıkta nereye gittiğini bilemediğini söylemektedir. Sonra ateş sönmüş, alevler köze dönmüştür ve karanlık gitmiş, güneş yükselmiştir. Enkidu bu rüya için de olumlu demektedir.⁵ Tâbir kısmı kırık olan bu rüya da Huwawa ile ilgili olabilir. Bir diğer rüyada ise Anzû kuşu Enkidu ve Gilgameş'in üzerinde bir bulut gibi uçmaktadır. Gilgameş onun yüzünü acayıp, sözünü ateş ve nefesini de ölüm olarak tarif etmektedir. Rüyada bir de adam gördüğünü dile getirmektedir. Devamı hasarlı olduğundan rüyanın nasıl tâbir edildiğini bilemiyoruz (George, *The Babylonian Gilgamesh Epic...* 243)

Enkidu'nun Gilgameş'e anlattığı rüyasında gök gürlemiş, yer ona karşılık vermiş ve Enkidu yüzü Anzû kuşunununkine benzeyen korkunç birini görmüştür. Elleri aslan patisi ve tırnakları kartal pençesi gibi olan bu adam, onu kâkülünden tutmuş ve dövmeye başlamıştır. Sonunda bağladığı Enkidu'yu tanrı İrkalla'nın

⁴ Bu kısım Standart Babilce Gilgameş Destanı'nda eksiktir. Buradaki bilgilere, SC 3025 numaralı Eski Babilce metinden ulaşmaktayız (George, *The Babylonian Gilgamesh Epic* 233-235) Aynı rüya, ufak tefek eklemelerle KUB 4, 12 (=VAT 12890) numaralı Akadca Boğazköy tabletinde de yer almaktadır (George, *The Babylonian Gilgamesh Epic* 318).

⁵ Bu kısım hem Eski Babilce SC 3025 numaralı metnin 34-43. satırlarında hem de Standart Babilce Gilgameş Destanı'na ait IV. tabletin 101-106. satırları arasında geçmektedir (George, *The Babylonian Gilgamesh Epic* 235, 593).

meskenine yani ölüler diyarına götürmüştür. Devamında Enkidu, öteki dünyayı ayrıntılı bir şekilde tasvir etmiştir. Ereškigal, Enkidu'yu görmüş ve onu kimin getirdiğini sormuştur. Sonraki hasarlı kısmın ardından Enkidu, Gilgameş'e kendisini unutmamasını söylemektedir (George, *The Babylonian Gilgamesh Epic...* 643). Rüyanın yorumlanma kısmı olmamasına rağmen verdiği mesaj açıktır. Anlaşılan Enkidu ölecek ve ölüler diyarına gidecektir.

Sembolik haberci rüyaların büyük kısmının edebî metinlerde yer aldığını görmekteyiz. Bunlar içerisinde Gudea ve Sargon'un rüyalarının yer aldığı metinler tarihî-edebî türündedir. Gudea'nın rüyasını tanrı Nanşe'ye bizzat yorumlatması en azından rüyayla ilgili bölümün tarihî özelliğine gölge düşürmektedir. Sargon'un gördüğü rüya da Ur-Zababa tarafından yoruma gerek kalmadan anlaşılmaktadır. Dumuzi'nin Rüyası, bize bir tanrının da rüya görebileceği bilgisini sunmaktadır.

İki Mari mektubunda yer alan rüyaları görenler kadındır. Diğer metinlerde ise rüyaları görenlerin hepsi erkektir. Dumuzi Geştinanna'ya, Gudea annem dediği Nanşe'ye ve Gilgameş de annesi Ninsun'a rüyalarını yorumlatmaktadır. Bu üç rüya tâbircisi de tanrıçadır. Gilgameş, Enkidu ile arkadaş olduktan sonra ise gördüğü rüyaları ona anlatmış ve o da yorumlamıştır. Bu türde rüyayı görenler genelde erkek, yorumlayanlar ise kadın ya da tanrıçadır.

Gudea ve Gilgameş gördükleri rüyaları anlayamadıkları gibi rüyadaki kişilerin de tanrı olduklarını fark etmezler. Bu kişilerin yorum kısmında tanrı oldukları bildirilmiştir. Haberci rüyalarda gördüğümüz karşılıklı konuşmalara ise bu türde rastlamamaktayız. Mari mektuplarında anlatılan iki kadının tartışması, Addu-dūri'nin gördüğü bir tanrıçanın tapınağındaki kayıp tanrı heykelleri ve sonraki rüyasında bir rahibin aynı tanrıçanın tapınağında "*Bana dön Dagan!*" şeklinde bağırması, olumsuz çağrışımlar yapmaktadır. Söz konusu mektuplarda rüyaların neye işaret ettiği belirtilmemiştir. Bu rüyalar, kral tarafından rüya tâbircilerine yorumlatılması için mektupla bildirilmiş olabilir. Addu-dūri örneği dışında rüyadan ağlayarak kalkma durumuna başka yerde rastlamamaktayız.

Rüya Alâmetleri

Asur Rüya Kitabı olarak bilinen ve Oppenheim tarafından yayınlanmış metinlerde rüyada görülen ve alâmet olarak değerlendirilen durumlar kaydedilmiştir (Oppenheim 256-295). Haberci ve sembolik haberci rüyalarındaki yorumlar, rüyanın bütününe dayalı ve genellikle içeriğe uyumlu şekilde yapılmaktadır. Fakat alâmetlerde, yapılan eylem daha ön plandadır. Örneğin

“yapmak” fiili, rüya alâmetlerinin yer aldığı Zaqıqu (ya da Ziqıqu) serisinde birçok nesne ile birlikte geçmektedir. Ayrıca rüya gören kişinin çeşitli meslek adamlarının işini yaptığını görmesi durumunda neye delalet ettiği de yer almaktadır.

Zaqıqu, Tab. 3, Süt. I (Oppenheim 263)

1-2) Eğer bir adam rüyasında bir kapı yaparsa: “kötü demonlar” (ona) yönelecektir.

9) Eğer o bir dericinin işini yaparsa: (onun) zenginliği yok olacaktır.

Zaqıqu, Tab. 3, Süt. I (Oppenheim 263)

17-18) Eğer o bir [ge]micinin işini yaparsa: tanrı Enlil’in ona karşı (unutulmuş/ihmal edilmiş) bir adak (talebi) vardır.

Zaqıqu, Tab. 7, Süt. II (Oppenheim 265)

8-9) Eğer o (kendini) idrarı ile ıslatırsa ve kendini silerse (temizlerse): “İştar’ın Eli” (olarak isimlendirilen hastalık).

Genellikle alâmetler gelecekte gerçekleşecek hususlarla ilgilidir ancak yukarıdaki son iki örnekte olduğu gibi rüyayı görenin mevcut durumu hakkında da bilgi verilmektedir. Bunlar bir tanrıya sunulması gereken kurban ya da bir hastalığa işaret edebilmektedir. Bunlar belirti rüyalarıyla benzerlik göstermektedir. Rüya alâmetlerini, haberci türlerden ayıran en önemli özellik, sadece rüya gören kimse tarafından rüyada yaptıklarına ya da rüya görenin başına gelen şeylere dayalı olmasıdır. Genellikle rüya alâmetlerini gören kimseler üzerinde bir ayırım yapılmamaktadır. Ancak bazılarında zengin ve fakir ya da hapisteki bir kimseyle hasta olan kimse için farklı değerlendirmeler bulunmaktadır.

Belirti Rüyaları

Belirti (Semptomatik) rüyaları, haberci rüyalar gibi tanrıların gelecekle ilgili mesajlarını içermezler. Rüya gören kimsenin ruh ve beden sağlığıyla ilgili bilgi veren bu rüyalar için Oppenheim, kısmen sağlığın ve akılın geçici/anlık durumunun sonucunda ve kısmen de dış güçlerin kötü niyetli büyü faaliyetleri nedeniyle görüldüklerini söylemektedir (Oppenheim 227). Bu tür rüyalar hakkında bilgi edindiğimiz metinler, genellikle bir kimsenin büyü ya da kişisel tanrısının ona karşı olan öfkesi nedeniyle yaşadığı sorunların giderilmesi için yapılacak işlemlerin kaydedildiği belgelerdir. Bu tür belgelerin büyük kısmında hastalanan ya da çeşitli sorunlar yaşayan insanlardaki semptomlar sayılır ve teşhis konulur. Korkunç rüyalar gören kimseler için genellikle onun tanrısı veya tanrıçasının ona kızgın olduğu ya da o kişinin büyülendiği teşhisi konulmaktadır. Teşhisin ardından

hastanın iyileşmesi için yapılması gereken ritüeller ve okunması gereken efsunlu sözler yer alır.

Eski Mezopotamya inancında her bir şahsın kişisel bir tanrı veya tanrıçası bulunmaktaydı. Kişisel tanrı, tapınanın iyi şans ve talihi ile bağlantılıydı. Hatta şans ve iyi talih için Sumerce ve Akadca'da "bir tanrıya sahip olmak" deyimini kullanılmaktadır (Jacobsen 155; *The Assyrian Dictionary...* I-J, 101). Bu tanrılar Mezopotamyalı büyük ya da küçük tanrılardan biri olabilirdi. Kişisel tanrılar, saygıya ve tapınma karşılık olarak demon saldırılarını, hastalıkları ve büyüü koruyucu bir melek gibi engeller ve o kişinin işlerinin yolunda gitmesini sağlardı. Kişisel tanrılar ihmal edildiklerinde veya koruduğu kimse günaha girdiğinde, o kimseyi terk edebilirdi (Butler 89). Terkedilen birey, çeşitli tehlikelere karşı savunmasız kaldığından onu bırakan kişisel tanrı ya da tanrıçası ile arasının düzeltilmesi gerekirdi.

Tüm parçaları Eski Babil Dönemi'nden kalma olan "Adam ve Tanrısı" adlı Sumerce metin, kişisel tanrısıyla arası açılmış olan bir kimsenin durumunu anlatmaktadır. Baş kısmında, kişisel tanrısı olmayan birinin yiyecek bile bulamayacağı belirtilmektedir (Black ve diğerleri 5.2.4, st. 9). Devamında başına gelen hastalıklardan ve çevresinin kötü davranışlarından bahsetmektedir. Uzun bir yakarışın ardından, günahlarını tanrısının huzurunda dile getireceğini söylemekte ve kendisini eski haline döndürmesini talep etmektedir. Sonunda tanrısı, onun acı ağıtını duyar ve yüreği sakinleşir (Klein 573). Eski haline dönen bu adamın tanrısının koruyuculuğu yokken yaşadığı sorunlar içerisinde kötü rüya görmek de yer almaktadır.

Adam ve Tanrısı (Klein 574; Black ve diğerleri 5.2.4, st. 75-77)

75-77) Yolumun acılığı ve talihsizliğinde asla güzel bir rüya görmüyorum. Günlük sahte/olumsuz rüyalar bana dadanmayı bırakmıyor.

Bir kimseye kişisel tanrısının öfkelenmiş olduğunu gösteren bir takım belirtiler bulunmaktadır. Eski Babilce özellikler gösterdiği söylenen (Ritter ve Wilson 27) Akadca bir tıbbî metinde (reçetede) sayılan semptomlar şöyledir:

BAM 3, 234 (Stol 29; Abusch 85)

1-4) Eğer bir adam uğursuzlukla karşılaşırsa ve o nasıl başına geldiğini bilmiyorsa; O devamlı zarar görüyorsa: arpa ve gümüş kayıpları (varsa), erkek ve kadın köle kayıpları (varsa); sığırlar, atlar,

koyunlar, köpekler, domuzlar ve (evindeki) adamlar hep birlikte öldüyse: O sürekli kalp kırıklığı yaşıyorsa, 5-10) sözü dinlenmiyorsa, çağrısı cevap bulmuyorsa, birçok kişinin laneti; yattığında devamlı endişeliyse, felç geçiriyorsa, sarası tutuncaya kadar tanrıya ve krala karşı öfke doluyorsa, uzuvları sarkıyorsa, zaman zaman endişeleniyorsa, o gece ve gündüz uyuyamıyorsa, devamlı korkunç rüya görüyorsa, o devamlı felç geçiriyorsa, onun iştahı ekmeğe ve biraya azalmışsa, o konuştuğu kelimeleri unutuyorsa: O adamın üzerinde tanrı ve/veya tanrıçanın öfkesi vardır. Onun tanrısı ve/veya tanrıçası ona kızıdır.

Yine Orta Asur Devri'ne tarihlenen Akadca bir metinde hem kızgın tanrı/tanrıçanın hem de büyüünün neden olduğu semptomlar kaydedilmiştir.

BAM 3, 316, Süt. II (Abusch 87)

5'-10') Eğer bir adam devamlı korkuyor ve endişeleniyorsa, kayıplar yaşıyorsa ve onun kazancı kesilmişse, insanlar ona iftira ediyorsa, muhatabı olumlu konuşmuyorsa, kötü/alaycı parmak arkasından (ona) uzanıyorsa, o görüldüğü sarayda iyi karşılanmıyorsa, rüyaları korkunçsa, rüyalarında devamlı ölümleri görüyorsa, ona kalp kırıklığı konulmuşsa: tanrı ve tanrıçanın öfkesi onun üzerindedir, tanrı ve tanrıça ona kızıdır. Ona büyü yapılmıştır ve o tanrı ve tanrıçanın önünde lanetlenmiştir.

Gerçekleştirilecek ritüelin ardından yukarıdaki şikâyetlerin gideceği, tanrı ve tanrıçası ile barışacağı ve rüyalarının olumlu olacağı söylenmektedir. Butler, burada tanrı ya da tanrıçanın öfkesine neden olan şeyin büyü olduğunu belirtmektedir (Butler 60). Yazar büyü vasıtasıyla bir kimsenin kişisel tanrısıyla arasının açılabilirdiğini düşünmektedir. Yeni Babilce bir metinde bu düşünceyi destekler bir takım bilgiler yer almaktadır.

CMAwR 2, 11.6 (=81-2-4, 166) (Abusch ve Schwemer, Cilt 2 432-433; Butler 114)

1-4) [Eğer bir adam] rüyada ya da [hayal]de [bir adam ya da bir kadın], tanınan biri [ya da tanınmayan biri], onun [üze]rine toprak attıysa ... (onun kişisel) tanrısı onun duasını [kabul etmeyecek].

Sonrasında ritüel kısmı anlatılmaktadır. Rüeyayı gören kimseye tanrı Şamaş'ın huzurunda söyletilecek efsunlu sözler ise şöyledir:

20-27) Rüyada ya da [hayald]e üzerime atılan toprak: Bana toprak atan ister bir ar[kadaş] ister bir meslektaş ister bir ahbab ister bir [kardeş] ister tanınan biri ister tanınmayan biri ister bir a[dam ya da bir kadın] olsun, ister e[lini] bana karşı kaldıran ister ağzıyla [bana] if[tira eden] olsun, şimdi senin bü[yük] tanrısallığının huzurunda onun heykelciği üzerine kendimi suyla yı[kadım]. Sonra [(...)] (onun kişisel) tanrısı onun [dua]sını [kabul] edecek.

Toprak atma eylemi rüyayı görene yapılan büyüü temsil etmektedir. Yapılan büyü ile o kimsenin kişisel tanrısıyla arasının açılması amaçlanmıştır. Oppenheim, bu rüyayı, durugörü olarak kabul etmektedir. Yazara göre rüya gören kişi, zaman ve mekân engeli olmaksızın rüyada ya da hayalinde gerçekten ona toprak atarak kirletmek isteyen kimseyi eş zamanlı olarak görmektedir (Oppenheim 307). Gilgameş'in Ölümü isimli Sumerce metinde Gilgameş'in tanrılar meclisinde kendisi hakkında alınan kararı dinlemesinin durugörü olarak değerlendirilebileceğine değinmiştik. Fakat Oppenheim'ın belirttiği şekilde yukarıdaki örneğin durugörü rüyası olduğu iddiasını şüpheyile karşılamaktayız.

Ea, Šamaš ve Marduk'a, kendisine karşı öfkeli olan tanrı ve/veya tanrıçası ile barışmak için edilen bir duayı içeren Helenistik Dönem'e ait Akadca bir metinde şöyle denilmektedir:

SpTU 3, No. 80, A.y. (Butler 23; Maul 253)

30-31) (Ea, Šamaš ve Marduk) sizin emrinizle, öfkeli tanrı (ve/veya) öfkeli tanrıça (ki onlar) bana kızgın olan ve uğursuz kaygı verici olaylar (ve) işaretlerle sürekli gördüğüm korkunç rüyaları verenlerdir.
33)-34) Rüyalarım çok karışık/karanlık (ve) kehanetlerim olumsuzdur. Sizin emrinizle, ey büyük tanrılar öfkeli tanrı (ve/veya) öfkeli tanrıça benimle barışsın.

Korkunç ve karışık rüyaların görülmesinin sebebi, kişisel tanrısının ondan uzaklaşmasıdır. Yeni Asurca, Yeni ve Geç Babilce nüshaları bulunan (Oshima 117) Ludlul Bēl Nēmeqi adlı edebî metinde, Marduk'un öfkesi nedeniyle koruyucu ruhları ve kişisel tanrılarını Šubši-mešrē-Šakkan'ı terk etmiştir. Bu nedenle insanlar tarafından hakarete uğramış ve demonlar tarafından verilen çeşitli hastalıklardan muzdarip olmuştur. Sayılan şikâyetler arasında kötü rüyalar görme de yer almaktadır.

Ludlul Bēl Nēmeqi, Tab. 1 (*Ludlul bēl nēmeqi...* 32; Oshima 81)

52-54) (Gidişatımla ilgili) kehanetim kâhin/falcı ve rüya yorumcusuyla belirlenemedi. Sokakta kulak misafiri olduğum *egirru* (kehanet ifadesi), benim için kötüye işaretledi. Gece yattığım zaman rüyam korkunçtu.

Ludlul Bēl Nēmeqi, Tab. 3 (*Ludlul bēl nēmeqi...* 38; Oshima 95)

7-8) [G]ündüz ve gece farksız, inli[yordum], rüyalar ve hayaller aynı ölçüde bana acı verdi.

Büyülenmiş bir kimsenin belirtilerinin kaydedildiği Yeni Asurca bir metindeki ilgili satırlar ise şöyledir:

AMT 86/1 (=CMAwR 1, 2.3) (Butler 54; Abusch ve Schwemer, Cilt 1 91)

3-7) Eğer bir adamın başı, ona devamlı acı veriyorsa uyk[u ....], onun rüyaları korkunçsa, uykusunda deva[mılı korkuyorsa], dizleri sabitlenmişse, çenesi felç olmuşsa (ve) onun eti/vücudu tamamen terliyse o adam büyülenmiştir.

Yeni Asur Dönemi'nden kalma iyileştirme ritüellerini içeren metinlerden, büyüünün ruhları ve ölüleri rüyada görmeye de neden olduğunu öğrenmekteyiz. Bu metinlerde geçen ölü (ÚŠ/*mītu*) ve ruh (GIDIM/*eṭemmu*) kelimeleri, yaşayan insanın karşılığı olan ölümler diyarındaki ruhları kastetmektedir.

CMAwR 1, 8.2 (Abusch ve Schwemer, Cit 1 265)

72-74) Uykum esnasında rüyamda tanrımı ve [tanrıçamı], ruhları, ölü insanları, yaşayan insanları, tanıdığım (ve) tanımadığım insanları g[örüyorum]. Gördüğüm rüyayı hatırlayamıyorum ve onu (aklımda) tutamıyorum.

Burada ölümlerin yanı sıra kişisel tanrı ya da tanrıçasını ve tanıdığı, tanımadığı kimseleri de görmektedir. Aynı zamanda rüyalarını da hatırlayamamaktadır. Ölü ve ruh görmeye ilgili benzer içerikli birçok belge bulunmaktadır (Scurlock 253-263). Büyüyle bağlantısı olmayan ve rüyasında ölümleri gören bir kimse için yapılan ritüeli içeren Yeni Asurca bir metinde şöyle denilmektedir:

MMTGI, 14 (Scurlock 207)

1) Eğer bir adam [devamlı ölü insanları görüyorsa], [kavrulmuş] *šigūšu*-tahılı(ndan elde edilen) [unu] (ve) [...] . Sen su libasyonu yaparsın. Sen Šamaş'ın önünde söyle söylersin: 2) “Sen geri

dönmemelisin ve dünya[d]a dolanmamalısın. Sen geri dönmemelisin ve rüyada falancanın oğlu falanca ile 3) karşılaşmamalısın ...

Ruh için hazırlanan bir heykele yapılan bir takım işlemlerin ardından üç kez okunacak efsunlu sözlerde (9-11. satırlar) “*falancanın oğlu falancadan uzaklaşmalısın ve ayrılıp gitmelisin*” denilmektedir. Daha sonra o kişinin yaşamı boyunca bir daha ölüleri (LÚ.ÚŠ) görmeyeceği söylenmektedir. Aynı dönemden bir başka metinde yine ölü gören insanlar için yapılacak işlem anlatılmaktadır.

MMTGI, 25 (=CT 23, 15-22, st. 13-14) (Scurlock 231)

1-2) Eğer bir adam devamlı rüyasında ölü insanları görüyorsa, *hašû*, ... Sen (onları) inek derisi içerisinde [findıkfaresi] tendonuyla bağla ve onun boynunun etrafına koy.

Hasarlı kısımda sayılan şeylerin bir deri ile bağlanıp hastanın boynuna konulması, muska geleneğini hatırlatmaktadır. Bu yolla rüyada ölülerin görülmesi engellenmektedir.

BAM 155 ii 1'-4' (=MMTGI, 37) (Scurlock 243)

1-2) [Onun] aya[k bileği? ... onun rüyaları çoktur] (ve) o (rüyalarda) devamlı ölüleri görür (fakat) [o kesin olarak] gör[düğü] rüyaları [hatırlayamaz] ... 3-4) ya da onun ailesi(nden birinin) ruhunun elidir. Şimşirden bir .... [derinin] içine [...] onu bağlarsın (ve) onun boynuna koyarsın.

Sayılan belirtiler, yukarıda değindiğimiz (CMAwR 1, 8.2, st. 72-74) büyülenmiş bir kimseninki ile benzerdir. Bu şikâyetlerin nedenin aileden birinin ruhu nedeniyle olduğu belirtilmektedir. Eski Mezopotamya'da ölen bir kimsenin ardından *kispu*-sunuları yapılmalıdır. Bu sunuları alamayan ruhların ölüer diyarından dünyaya gelerek yakınlarına ve diğer insanlara musallat olduklarına inanılmaktaydı (Kahya 55-57). Burada böyle bir duruma değinilmemiştir fakat bir Mari mektubunda görülen rüya üzerine *kispu*-sunusu yapılmaktadır (Wilcke 16).

3-7) Dagan-nahmi rüya gördüğü zaman, (bir miktar) ekmek, bira ve un kralların *kispu*-sunusu için (verildi).

Yine aile üyelerinden öteki dünyaya gitmiş olanların rüyada görülmesine karşı yapılan bir ritüelde şöyle denilmektedir:

ADRC Süt. II (Butler 294)

2-4) Ey toprak parçası, (gecenin) ilk vakti, orta vakti (ya da) üçüncü vakti (boyunca) görüp durduğum, ölü babamı gördüğüm; (ya da) ölü annemi gördüğüm; (ya da) bir tanrıyı gördüğüm; (ya da) kralı gördüğüm; (ya da) önemli bir insanı gördüğüm; (ya da) bir prensi gördüğüm; (ya da) ölü bir insanı gördüğüm; (ya da) yaşayan bir insanı gördüğüm, 5-8) (ya da) bilmediğim (bir şeyin) bilgisini gördüğüm, (ya da) bilmediğim bir memlekete gittiğim, (ya da) bilmediğim bir yiyeceği yediğim, (ya da) bilinmeyen bir elbiseyi giydiğim rüyanın kötülüğünü tıpkı seni (toprak parçasını) suya atacağım (gibi), senin suda ıslanacağın (gibi), senin dağılacağın (gibi), senin parçalanacağın (gibi), geri yerine dönmeyeceğin (gibi), gördüğüm rüyanın kötülüğü (de) senin gibi suya atılsın!

Rüyada aile üyelerinden ölmüş olanları görmenin yanında bir tanrı ve önemli kimseleri görmek, daha önce yemediği şeyleri yemek ya da daha önce gitmediği yerlere gitmek ve bilinmeyen bir elbise giymek de kötü belirti olarak değerlendirilmektedir. Dikkat çekici bir diğer husus, rüyanın kötü etkisini gidermek için yapılan ritüeldir. Kötü rüyanın etkisinden kaçınmak için rüyayı akarsuya anlatmak (Eren 1088-1089) veya rüyayı kâğıda yazıp nehre atmak⁶ gibi benzer uygulamaların kültürümüzde var olduğu bilinmektedir. Yukarıda bahsedilen ritüeldeki suyun rüyanın kötülüğünü arındırdığı şeklindeki inanç, Anadolu'da halen devam etmektedir diyebiliriz. Burada rüyanın kötü etkisi, başka bir nesneye aktarılmakta ve kötülüğü üzerine alan nesne akarsu vasıtasıyla yok edilmektedir.

Metinlerde ruhların yanı sıra demonlar da rüyalarla bağlantılı olarak geçmektedir. Sumerce Udug-hul serisi içerisinde Ala demonu için şöyle denilmektedir:

Udughul, Tab. 8 (Geller 80)

860-861) (Ya da sen) rüyadaki gibi adama (kurbana) vuran Ala demonusun, (ya da) yarıktaki bir yarasa gibi [karanlıkta] uçabilen kötü [Ala demonusun].

Yeni Asurca tıbbî bir metinde, rüyalarda görülen bir takım şeylerin nedeni olarak Lamassu ve Şēdu demonları görülmektedir.

⁶ Bu uygulamanın Kars bölgesinde bulunduğu bilgisi, meslektaşım Dr. Koray Toptaş tarafından verilmiştir.

VAT 7525 (Butler 52)

28-30) Eğer bir adam, uykuya yattığında, (rüyasında) bir şehir tekrar tekrar üzerine düşüyorsa ve o ah çekiyor (fakat) kimse duymuyorsa: Bir *lamassu* ve bir *šēdu* onun vücuduna bağlanmıştır.

31-35) Eğer bir adam, uykuya yattığında, (rüyasında) 32) bir şehir tekrar tekrar üzerine düşüyorsa ve o ah çekiyor ve bir kimse duymuyorsa: Çok kötü bir *šēdu* onun vücuduna bağlanmıştır.

Belirti olarak kabul edilen rüyalar korkunç, karışık ve çok şekilde nitelendirilmektedir. Tanrı/tanrıça, ölü ve önemli kimseleri görmek, yine belirti olarak değerlendirilmiştir. Bu tür sorunların yaşanma sebebi ise öncelikle kişisel tanrıların kendilerinin ihmal edildiği veya günah işlendiği gibi nedenlerden tapınanlarını terk etmesidir. İlahi korumadan yoksun olan kimse için demon ve ruhlardan kaynaklanan kâbuslar görmenin kaçınılmaz olduğu anlaşılmaktadır. Marduk gibi büyük tanrıların öfkelerini kazanmak da yine kişisel tanrıların ve koruyucu demonların uzaklaşmasına neden olmaktadır.

Sonuç

Haberci rüyalar kategorisine giren hem edebî-mitolojik metinlerden hem de tarihî metinlerden örnekler bulunmaktadır. Bunlar daha çok krallarla ve ülkeyle ilgili meseleler hakkındadır ve daha özel konularla ilgili olanlar çoğunlukla mektuplarda yer almaktadır. Tanrıların ya da tanrıçaların bizzat görünüp konuştuğu durumların yanı sıra başka kimseler üzerinden krallara mesaj ya da talimat gönderildiğine de şahit olmaktadır. Bu kimseler bazen genç bir çocuk bazen de bir din görevlisi olabilmektedir. İleride gerçekleşecek olayların yanı sıra tanrıların desteği, isteği veya hoşnutsuzluğunun da yine haberci rüya vasıtasıyla bildirilmekte olduğunu görmekteyiz. Tanrı ya da tanrıçalar dışında herhangi bir insanın ya da ölmüş kimselerin rüyada görünüp bilgi verebildiği Mari mektuplarından anlaşılmaktadır. Rüya görenlerin büyük çoğunluğu erkek olmasına rağmen Mari mektuplarındaki rüyalardan bir kısmını kadınlar görmüştür. Sembolik haberci rüyaların ise genel olarak edebî, tarihî-edebeî ve mitolojik metinlerde yer aldığını görmekteyiz. Bir kaç mektupta yorumu yapılmamış sembolik rüya örneği bulunmaktadır. Diğer rüyalar ise bir tanrıça ya da bir (Enkidu gibi) arkadaş tarafından yorumlanmaktadır. Gelecekte haber veren bir diğer tür de rüya alâmetleridir. Bu türde rüyada görülen belirli bir eylemin neye işaret ettiği ön plandadır. Gelecekte haber vermesinin yanı sıra insanların mevcut durumları hakkında bilgi veren alâmetler de bulunmaktadır. Diğer türlerden keskin hatlarla

ayrılan belirti rüyaları ise gelecekle bir bağlantısı olmaksızın gören kimsenin ruhsal ve bedensel durumu hakkında bilgi vermektedir. Semptomlar daha çok korkunç rüyalar görmek, rüyalarda ölümlerle karşılaşmak ve görülen rüyaları unutmak olarak karşımıza çıkmaktadır. Haberci rüyalar, sembolik haberci rüyalar, rüya alâmetleri ve belirti/semptom rüyaları şeklinde dört tür tespit edilmektedir. Her iki türe girebilecek ya da hiç bir türe tam olarak uymayan rüya kayıtları bulunmaktadır. Buna rağmen Oppenheim tarafından temelleri atılan mevcut rüya sınıflamasının Eski Mezopotamya rüyalarını ayırtmada büyük oranda başarılı olduğunu düşünmekteyiz.

KAYNAKÇA

- Abusch, Tzvi. "Witchcraft and the Anger of the Personal God." *Mesopotamian Magic: Textual, Historical, and Interpretive Perspectives. Ancient Magic and Divination, vol. 1.* Ed. Tzvi Abusch ve Karel van der Toorn. Groningen: Styx, 1999. 83-121.
- Abusch, Tzvi, Daniel Schwemer. *Corpus of Mesopotamian Anti-witchcraft Rituals, vol. 1. Ancient Magic and Divination 8/1.* Leiden: Brill, 2011.
- Abusch, Tzvi, Daniel Schwemer. *Corpus of Mesopotamian Anti-witchcraft Rituals, vol. 2. Ancient Magic and Divination 8/2.* Leiden: Brill, 2016.
- Alster, Bendt. *Dumuzi's dream. Aspects of oral poetry in a Sumerian myth. Mesopotamia. Copenhagen Studies in Assyriology 1.* Copenhagen: Akademisk Forlag, 1972.
- Black, Jeremy B. ve diğerleri. *The Electronic Text Corpus of Sumerian Literature.* Oxford: University of Oxford, 1998-2006.
- Butler, Sally Ann Louise. *Mesopotamian Conceptions of Dreams and Dream Rituals.* Münster: Ugarit-Verlag, 1998.
- Cooper, Jerrold S. *The Curse of Agade.* Baltimore, London: The John Hopkins University Press, 1983.
- Cooper, Jerrold S. ve Wolfgang Heimpel. "The Sumerian Sargon Legend". *Journal of the American Oriental Society* 103 (1983): 67-82.
- Durand, Jean-Marie. *Archives Épistolaires de Mari, I/1. ARM 26/1.* Paris: Éditions Recherche sur les Civilisations, 1988.
- Edzard, Dietz Otto. *Gudea and His Dynasty. The Royal Inscriptions of Mesopotamia. Early Periods 3, 1.* Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press, 1997.

- Eren, Metin. "Sembol Dilinin Bir Örneği Olarak Rüyalar: Türk Kültüründe Ölümüne Yorulan Rüyalar." *Turkish Studies* 5.4 (2010): 1074-1099.
- Frayne, Douglas R. *The Royal Inscriptions of Mesopotamia volumes: Presargonic Period (2700–2350 BC)*. [RIME 1]. Toronto: University of Toronto Press, 2008.
- Geller, Markham J. *Forerunners to Uduġ-Hul, Sumerian Exorcistic Incantations*. *Freiburger Altorientalische Studien* 12, Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 1985.
- George, Andrew R. *The Babylonian Gilgamesh Epic: Introduction, Critical Edition and Cuneiform Texts*. 2 vols. Oxford: Oxford University Press, 2003.
- . *The Epic of Gilgamesh. The Babylonian Epic Poem and Other Texts in Akkadian and Sumerian*. Harmondsworth, Middlesex: Allen Lane The Penguin Press, 1999.
- Heimpel, Wolfgang. *Letters to the King of Mari: A New Translation, with Historical Introduction, Notes, and Commentary*. *Mesopotamian Civilizations* 13. Winona Lake, Ind.: Eisenbrauns, 2003.
- Jacobsen, Thorkild. *The Treasures of Darkness. A History of Mesopotamian Religion*. New Haven, London: Yale University Press, 1976.
- Klein, Jacob. "Sumerian Canonical Compositions. C. Individual Focus. 4. Pious Sufferer Compositions: 'Man and His God' (1.179)". *The Context of Scripture, I: Canonical Compositions from the Biblical World*. Ed. Hallo, William W. Leiden, New York, Köln: Brill, 1997. 573-575.
- Krippner, Stanley, Fariba Bogzaran ve André P. de Carvalho. *Extraordinary dreams and how to work with them*. Albany: SuNy Press, 2002.
- Ludlul bēl nēmeqi: The Standard Babylonian Poem of the Righteous Sufferer*. Ed. Amar Annus, Alan Lenzi ve Simo Parpola. Helsinki, Winona Lake: The Neo-Assyrian Text Corpus Project, 2010.
- Maul, Stefan Mario. *Zukunftsbewältigung. Eine Untersuchung altorientalischen Denkens anhand der babylonisch-assyrischen Löserituale (Namburbi)*, *Baghdader Forschungen Band* 18. Mainz, 1994.
- Oshima, Takayoshi. *Babylonian Poems of Pious Sufferers. Ludlul Bēl Nēmeqi and the Babylonian Theodicy*. *Orientalische Religionen in der Antike* 14. Tübingen: Mohr Siebeck, 2014.

- Parpola, Simo. *Letters from Assyrian and Babylonian Scholars*. Helsinki: Helsinki University Press, 1993.
- Ritter, Edith K. ve J. V. Kinnier Wilson. "Prescription for an Anxiety State: A Study of BAM 234." *Anatolian Studies* 30 (1980): 23–30.
- Schaudig, Hanspeter. *Die Inschriften Nobonids von Babylon und Kyros' den Grossen*. AOAT 256. Münster: Ugarit-Verlag, 2001.
- Scurlock, JoAnn. *Magico-Medical Means of Treating Ghost-Induced Illnesses in Ancient Mesopotamia. Ancient Magic and Divination III*. Leiden: Brill/Styx, 2006.
- The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*. Ed. Ignace J. Gelb ve diğerleri. Chicago: The Oriental Institute, 1956.
- The Royal Inscriptions of Ashurbanipal and His Successors*. Web. 25.02.2019.
- Wilcke, Von Claus. "Dagan-nahmis Traum." *Die Welt des Orientes* 17 (1986): 11-16.
- Zgoll, Annette. *Traum Und Welterleben Im Antiken Mesopotamien: Traumtheorie Und Traumpraxis Im 3.-1. Jahrtausend V. Chr. Als Horizont Einer Kulturgeschichte Des Träumens*. Münster: Ugarit, 2006.
- . "The Creation of the First (Divinatory) Dream and Enki(g) as the God of Ritual Wisdom". *Ash-sharq* 1.1 (2017): 155–161.